

Tartu ühiskatsed 2026

Humanitaarvaldkonna testi (tekstimõistmine) näidisülesanded

Test koosneb allikate (tekstide) osast ja ülesannete osast. Loe ülesanded hoolega läbi ja jälgi, missugustele allikatele toetudes pead vastused leidma. Seejärel tööta tekstid läbi ja kirjuta vastused ülesannete lehele. Kontrolli ülesannete lehe järel olevalt vastuste lehelt.

- Test on koostatud üht Eesti ajaloo perioodi puudutavate allikate (näidistesti puhul rahvuslik ärakamisae) põhjal. Testi ülesannete lahendamine ei eelda lisateadmisi. Kõik vastused tuleb leida ette antud allikatest.

I. Allikad

Allikas 1. Laulutekst

Eestimaa, mu isamaa (laulusõnade autor Friedrich Kuhlbars)

Eestimaa, mu isamaa, kuis mull' armas oled sa! Murravad ka tormid, tuuled Taara iidset tammepuud, siiski hüüavad mu huuled: ;,: Eestimaa, sull' annan suud! ;,: ;	Eesti vaprad vanemad vaimuvallast vaatavad. Peas neil paistvad pärlikroonid, võidulaulud nende suus. Neil on kuninglikud troonid, ;,: kuldsed kandleid palmipuust. ;,: ;	Eestimaa, su mehemeel pole mitte surnud veel! Peab surm ka rohkem lõikust suure sõjakäraga: truuks jääme isamaale ;,: viimse veretilgani! ;,: ;
---	---	--

Allikas 2. Kiri (teksti on muudetud tänapäeva kirjakeele normi arvestades)

Aleksander Mohrfeldti (Mäevälja) kiri oma onupoeg Julius Paul Brunnbergile poja sünnipäevaks (Erakogu).

Armas Paul!

13. veebruaril 1879

Täna Sind õige südamest, et mind seekord mitte ära ei unustanud, vaid varmselt oma õnne mulle kuulutasid. Oled vist juba kirja kätte saanud, mis Sinu kuldtükile kirjutasin, ei tea, kas poiss rahul oli? Ütle oma kalli kaasale, et ma temale palju õnne soovin väikse mehe sündimiseks. Kui 24. veebruaril kõik sugulased ja sõbrad rõõmsalt koos on ja klaasid noore mehe terviseks kokku lüüakse, kui mõistlikud Eesti mehed vaimustatult soovimisi Sinu poja elu edendamiseks soovivad, kui mitte sakslasi ligidal ei ole, siis loe oma sugulastele ja sõpradele järeltulevad sõnad minu nimel ette:

Austatud sugulased ja sõbrad!

Teie olete täna ühte rõõmupäeva pühitsemas. Kõigil särab rõõm silmal ja suu avaldab elaval kõnel mõnusaid mõtteid. Kuulge siis ka minu mõtteid ja mõistke sõnu, mis ma teile kuulutan: üks noor

elu on õitsema hakanud, üks tuli on põlema süüdatud, kellest meie loodame, et Jumal teda õnnistab ja ta mitte vaka alla ei jää ehk ära ei kustu, vaid kes kord valgust saab andma mitmele, kes kojast sisse ja välja käivad, ja neile teed juhatab, kes ära on eksinud. Kui taime peab tärkama, kui ta peab kasvama ning puuks paisuma, siis on osavat aednikku tarvis, kes oskab parajal ajal kasta ja maad kaevata, kes oskab kõduraid oksa ära lõigata ja paremaid peale pookida. Teie, lapse vanemad, olete need Jumalast seatud aednikud, kasvatajad ja kosutajad. Vaadake ja muretsege, et taim hästi saab kasvatatud, et ta kord vilja võiks kanda, teile endale ja meile rõõmuks. Meie väikene suguselts on lühikese aja sees ühe suure sammu edasi astunud, kui meie tagasi vaatame, siis näeme, et meie sugukonnas üks iseäranis õnn on õitsemas, aga ka üks hirmutaja viletsus valitsemas. Õnne peale ei tohi meie loota, viletsust ei tohi meie karta, mõlemad on Jumala annid. Mõlemad võivad meid hää teele juhatada, aga ka kurja teele nihutada. Meie suguselts on väikene, sellepärast on palju rammu tarvis, et jõuame oma seatud eesmärgile. Mis peab olema meie ülem siht ja märk? Vaimu vabadus on meie ülem ihalus, on meie siht ja märk, vaimu vabadus on see kuldkroon ja pärli krants, kelle järelle meie oma elu aja peame nõudma!

Tõuske üles Eesti mehed! Andke kätt üksteisele! Töotage ühest suust, et vaimu vabadust tahate kätte saada! Kütke maha! Orjakütke kadugu! Vabadus valitsegu! Prii elu elagu! Tõtake! Jõudke! Ootke! Lootke! Astuge välja orjakoopast, võtke kätte oma vaimu sõjariistad ja võideldge vahvasti!

Teie isad, kel pojad on, ja teie emad, kel tütreid on, saatke neid kooli, et nad õpivad ära tundma, mis mõnus ja paras, mis tululik ja tarvis. Õpetage neid kodus, manitsege ja noomige, et nad oma Eesti lugu ära ei unusta, et nad ei häbene oma emakeelt rääkida ega ennast ära ei peida baltisakslaste selja taha! Kes oma lugu ära unustab, kes Eesti verd ära salgab ja häbeneb oma eesti ema nime nimetada, sellel oleks parem, et vesikivi tema kaela köidetaks ja teda kõige sügavama mere põhja heidetaks. Mitmed eesti pojad on kaduma läinud, mitmed eesti tütreid on hukka läinud, eesti isad ja emad on oma silmad tuhmiks nutnud ja nende silmavee allikas on ära kuivanud kurvastuse pärast – poeg unustas isa, tütar salgas ema! Vaatke, hoidke, kaitske, paluge, mu armsad sugulased ja sõbrad, et teie mitte niisuguse häda ja kurvastuse sisse ei satu! – Teie, noored mehed, töötegijad Eesti põllul, ärge pange käsi rüppe ega oodake pilvest tulema, mis teid õnnemaale viiks. Tehke tööd vaimupõllul, laiendage oma mõistust, kuulake vanema inimeste õpetust ja hoidke endid hoolega – laiskuse eest. Meie vaenlased ütleavad meie sugu rahvast: „Eestlane on üks laisk, pikaline ja nõuta inimene, temast elu looma ei saa!“ Tõuske, noored mehed, andke üheteisele kätt ja töotage, et teie vaenlaste kaebust tühjaks teo läbi tahate teha. Näidake, et ka teie sees elav vaim elab, et teie sees töö rammu ja osav mõistus olemas on! Aga ärge vihake ilma asjata sakslast, ta on õigust oelda meie kõige suurem sõber, ta kihutab meid oma terava sõnaga taga, et orjakütke ära viskame ja püüame ise peremeheks saada. Tõuske siis, võtke vaimu mõõka, sõdige ja võideldge, raske on sõda, aga seda suurem võit, suur on vaenlase võimus, aga suurem on meie julgus ja lootus. Võit peab meile jääma! Aga teid, isad ja emad, palun veel korra, tulge meile, nooremaile, hea nõu ja teoga appi, sest meie julgus ja tahtmine on ise suur, aga mõistus on väike. Tõstke nüüd klaasid ja hüüdke: „Kasvagu, õitsegu, elagu eestlaste maa!“

Allikas 3. Katkend kõnest (Natalie Johanson-Pärna kõne Eesti Kirjameeste Seltsis, 15.11.1882)

Eesti tütarde haridus (teksti on muudetud tänapäeva kirjakeele normi arvestades)

Austatud koosolijad!

Palun teid mitte võõriti minu peale vaadata, et kui naisterahvas olen julgenud kõnetooli astuda ja ühe seltsi ees avalikult kõnelda, mis seni ajani meie maal üksi meeste asi on olnud.

Mis üle kõnelda tahan, ei ole enam uus asi, vaid selle üle on viimasel ajal seltsides ja ajalehtedes osalt läbi rääkimist olnud – see on, et meie tütarlaste haridus tänini veel väga alatu järje peal seisab. Kuhu läheb tütarlaps oma koolitamisega? Temal ei ole soldatiks minekut ega muud suuremat talitust, tema amet on paljalt mehele minna ja lapsi ilmale tuua. Oskab ta lauluraamatust lugeda, leemekulpi liigutada, natukene kangast kududa – õigest suka ja kinda kudumisest ei ole juttugi – siis on tema jaoks koolitamist küllalt, - küll muu eest mees muretseb. Peale selle lähevad koolitatud tütarlapsed hukka: ei hoolita enam Jumalast ega kuulata vanemate sõna.

Kuni aga üks rahvas veel niisugustes arvamistes käib, seisab ta ikka madala hariduse järje peal ja on õnnetu. Üks kuulus kirjanik ütleb: „Kui teie tahate ühe rahva hariduse kõrgust teada, siis vaadake, kuidas on tema naisterahva hariduse lugu.“ /---/

Allikas 4. Katkend teaduslikust artiklist

Tinits, P. (2025). **Andmepõhine vaade tärkavale eesti kirjalogukonnale 1800–1940**

Rahvusbibliograafia, andmete rikastamine ja rahvakoolid. Keel ja Kirjandus, 5, 394–416.

Eesti kirjakultuuri mõtestamisel on oluline arvestada Balti alade kõrge kirjaoskusega, mis oli Vene impeeriumis üpris haruldane. Kui 1897. aasta rahvaloenduse järgi oskas kogu Vene impeeriumi rahvastikust lugeda 28%, siis Eestimaa ja Liivimaa kubermangus oskas lugeda vastavalt 95% ja 92% rahvastikust (Raun 2017: 66). Peterburi kubermangus oli toona kirjaoskus impeeriumi pealinna ümbrusele kohaselt suhteliselt kõrge (62%), aga Pihkva kubermangus oli kirjaoskajaid ainult 20%. Kirjaoskuse tase oli kõrge tänu Eesti alal pikalt kehtinud Rootsi kirikuseadusele, luteri usule ja baltisaksa aadli valitsemisele. Eesti alal ka Vene impeeriumis 1832. aastani kehtinud Rootsi kirikuseadus sundis elanikke oma lugemisoskust tõestama enne leeritamist ja enne abiellumist (Andresen 1999: 194–217).

Allikas 5. Katkend ajaleheartiklist

Eesti naise roll rahvuslikus narratiivis (Marling, R. ja Sepper, M-L., Sirp, 23.02.2018)

Naisõiguse ja rahvusluse suhte algus Eestis on paralleelne ärkamisajaga, mis ajast võib üldse hakata rääkima eestlasest kui subjektist. Kuna meie rahvusliku subjekti kujunemine langeb alles XIX sajandi teise poole, siis ei ole Eesti soolised narratiivid kujunenud otseses dialoogis rahvusvaheliste debattidega, nt esimene naiste õigustele pühendatud kongress toimus New Yorgi osariigis Seneca Fallsis juba 1848. aastal, mil eesti rahvusaadegi ei olnud veel välja kujunenud. Meie sookäsitlused läbisid baltisaksa kultuuri filtri. Eesti rahvusliku ärkamisaja sooideoloogiat mõjutas seega konservatiivne baltisaksa soorollikäsitlus.

II. Ülesanded

Ülesanne 1. Otsusta allika number 2 põhjal, kas väide on õige või vale. Tee õigesse lahtrisse rist.

Väide	Õige	Vale
Kiri on kirjutatud vabariigi aastapäeva puhul.		
Kirja autor rõhutab hariduse tähtsust.		
Sünnipäevalapse nimi on Paul.		
Kiri kutsub üles relvastatud ülestõusule.		

Ülesanne 2. Tõmba õigele tähendusele joon alla (allika number 2 põhjal).

salgama

1. midagi eitama või varjama
2. oma üleolevat suhtumist välja näitama
3. haavu tekitama

varmalt

1. vastutulelikult, innukalt
2. salaja
3. pettuse teel saades

prii

1. mõtteline eraldusjoon
2. suurepärase, esmaklassiline
3. vaba

töötama

1. ähvardama
2. pühalikult lubadust andma
3. rängalt solvama

Ülesanne 3. Loe kõiki allikaid. Kirjuta lahtrisse allika(te) number või numbrid, mille alusel väidet esitada saab. Kui väide ei toetu ühelegi allikale, kirjuta lahtrisse 0.

Väide	Allika või allikate numbrid
Sõnumi võimendamiseks on kasutatud puu motiivi.	
Vanemal on täita oluline osa lapse vaimu arendamisel.	
Kõnepidaja tunneb muret rahva tuleviku pärast	
Baltisakslased on mõjutanud eesti kultuuri positiivselt.	
Eesti kuningatel olid kullast pärlitega kaunistatud kroonid.	

Ülesanne 4. Loe hoolikalt läbi allikad 3, 4, 5. Otsusta, kas esitatud lause on fakt või arvamus. Märki rist sobivasse lahtrisse.

Lause	Fakt	Arvamus
19. sajandi alguses pidid eestlased enne abiellumist tõestama oma lugemisoskust.		
Naistel peab olema õigus heale haridusele.		
Võrdluses Vene riigi muude aladega oli kirjaoskus eestimaalaste hulgas kõrgem.		
Mehe ülesanne on naise eest hoolitseda.		
Esimene naiste õiguste kongress toimus enne rahvusliku ärkamisaja algust Eestis.		

Ülesanne 5. Loe allikat number 3. Leia valikvastuste hulgast sobivaim ja märki selle ette rist.

Natalie Johanson-Pärna pidas kõne

- ☐ 20. sajandil
- ☐ 19. sajandil
- ☐ 18. sajandil

Kõne teksti põhjal võib järeldada, et

- ☐ Eesti Kirjameeste Seltsi kuulusid ainult mehed
- ☐ Eesti Kirjameeste Seltsis käsitleti päevakohaseid teemasid
- ☐ Eesti Kirjameeste Selts seisis naiste hariduse eest

Väljend *paljalt mehele minna* tähendab

- ☐ alasti mehele minna
- ☐ ainult mehele minna
- ☐ vaesena mehele minna

Tüdrukute harimine on oluline, kuna

- ☐ siis on nad iseseisvamad
- ☐ siis ei lähe nad hukka
- ☐ siis on vähem eelarvamusi

Natalie Johanson-Pärna kõne toon on

- ☐ sõjakas
- ☐ vabandav
- ☐ ratsionaalne

Vastuste leht

Ülesanne 1. Otsusta allika number 2 põhjal, kas väide on õige või vale. Tee õigesse lahtrisse rist.

Väide	Õige	Vale
Kiri on kirjutatud Vabariigi aastapäeva puhul.		x
Kirja autor rõhutab hariduse tähtsust.	x	
Sünnipäevalapse nimi on Paul.		x
Kiri kutsub üles relvastatud ülestõusule.		x

Ülesanne 2. Tõmba õigele tähendusele joon alla (allika number 2 põhjal).

salgama

1. midagi eitama või varjama
2. oma üleolevat suhtumist välja näitama
3. haavu tekitama

prii

1. mõtteline eraldusjoon
2. suurepärase, esmaklassiline
3. vaba

varmalt

1. vastutulelikult, innukalt
2. salaja
3. pettuse teel saadud

töötama

4. ähvardama
5. pühalikult lubadust andma
6. rängalt solvam

Ülesanne 3. Loe kõiki allikaid. Kirjuta lahtrisse allika(te) number või numbrid, mille alusel väidet esitada saab. Kui väide ei toetu ühelegi allikale, kirjuta lahtrisse 0.

Väide	Allika või allikate numbrid
Sõnumi võimendamiseks on kasutatud puu motiivi.	1, 2
Vanemal on täita oluline osa lapse vaimu arendamisel.	2
Kõnepidaja tunneb muret rahva tuleviku pärast	2, 3
Baltisakslased on mõjutanud eesti kultuuri positiivselt.	4, 5
Eesti kuningatel olid kullast pärlitega kaunistatud kroonid.	0

Ülesanne 4. Loe hoolikalt läbi allikad 3, 4, 5. Otsusta, kas esitatud lause on fakt või arvamus. Märki rist sobivasse lahtrisse.

Lause	Fakt	Arvamus
19. sajandi alguses pidid eestlased enne abiellumist tõestama oma lugemisoskust.	+	
Naistel peab olema õigus heale haridusele.		+
Võrdluses Vene riigi muude aladega oli kirjaoskus eestimaalaste hulgas kõrgem.	+	
Mehe ülesanne on naise eest hoolitseda.		+
Esimene naiste õiguste kongress toimus enne rahvusliku ärkamisaja algust Eestis.	+	

Ülesanne 5. Loe allikat number 3. Leia valikvastuste hulgast sobivaim ja märki selle ette rist.

Natalie Johanson-Pärna pidas kõne

- ☐ 20. sajandil
☐ + 19. sajandil
☐ 18. sajandil

Kõne teksti põhjal võib järeldada, et

- ☐ Eesti Kirjameeste Seltsi kuulusid ainult mehed
☐ + Eesti Kirjameeste Seltsis käsitleti päevakohaseid teemasid
☐ Eesti Kirjameeste Selts seisis naiste hariduse eest

Väljend paljalt mehele minna tähendab

- ☐ alasti mehele minna
☐ + ainult mehele minna
☐ vaesena mehele minna

Tüdrukute harimine on oluline, kuna

- ☐ + siis on nad iseseisvamad
☐ siis ei lähe nad hukka
☐ siis on vähem eelarvamusi

Natalie Johanson-Pärna kõne toon on

- ☐ sõjakas
☐ vabandav
☐ + ratsionaalne